

**Posudek vedoucího na bak. práci Vojtěcha Bendy *Pravdivost mínění v Platónově
Theaitétovi***

Vojtěch Benda (dále VB) si zvolil pro svou bakalářskou práci klasické téma Platónovy odpovědi na filosofický (ne pouze hodnotový) relativismu, který Platón v dialogu *Theaitétos* spojuje se „solistou“ Prótagorou. Cílem VB je přitom od začátku do konce – velmi sympaticky (a v duchu Platónových dialogů) – přezkoumat Platónovy argumenty proti relativismu, identifikovat jejich slabé stránky a zamyslet se nad tím, jak by filosofický relativista mohl odpovědět (a jak by bylo možné odpovědět na jeho odpovědi).

Druhá kapitola (následující hned po kratičkém úvodu) je předběžná v tom smyslu, že v ní VB zkoumá ekvivalenci mezi Prótagorovou teze, že člověk je měrou všech věcí, a ústřední tezí první části dialogu *Theaitétos*, že vědění je vnímání. VB navrhuje dvě možnosti, jak toto ztotožnění vstřícně interpretovat. (1) Prótagorovu tezi je možné přeformulovat v pojmech „jevení“ tak, že jaká se věc každému jeví, taková pro něj je. Odtud pak už vyplývá ztotožnění vědění s vnímáním, přijmeme-li dodatečný předpoklad, že jevit se a vnímat je totéž. (Implikace bude platit také opačně.) (2) Je také možné, že „středním členem“ ztotožnění vědění s vnímáním a Prótagorova tvrzení o člověku jako míře všech věcí je tzv. tajná hérakleitovská nauka o všeobecném toku. Závěrem druhé kapitoly je, že pokud jedna nebo druhá možnost platí, pak je Sókratés oprávněn při kritice prótagoreismu volně přecházet mezi ztotožněním vědění s vnímáním a prótagorejskou tezí *homo mensura*.

V kapitole třetí a čtvrté VB diskutuje hlavní Platónovy argumenty proti filosofickému relativismu. Dělí je přitom na argumenty, na které Platón sám nabízí odpovědi (diskutované ve třetí kapitole), a klíčový argument ze sebevyvrácení (diskutovaný ve čtvrté kapitole), na který podle Platóna, zdá se, relativista žádnou dobrou odpověď nemá. Mezi argumenty, na které Platón nabízí odpověď, stojí za zvláštní pozornost argument z možnosti moudrosti. Je-li každý jednotlivec stejně dobře měrou toho, co pro něj je a co není, zdá se, že nedává smysl rozlišovat mezi moudrými a pošetilými (což by ale mj. podvracelo Prótagorovu pozici mudrce). Sókratés hájí filosofického relativistu a vkládá do jeho úst následující vymezení mudrce: je to ten, „kdo dovede proměnou způsobit, aby se u toho z nás, komu se jeví a pro koho jest zlo, jevílo a bylo pro něho dobro“ (166d-e). VB čte tuto odpověď tak, že se zde proklamovaný relativista zavazuje k pojmu objektivního „dobra“, resp. „užitečnosti“, což vede pochopitelně k závěru, že na rozdíl od dalších argumentů diskutovaných ve třetí kapitole argument z možnosti moudrosti není v dialogu uspokojivě zpochybněn. Zdá se mi trochu překvapivé, že v práci, která se snaží

zkoumat meze Platónovy argumentace pro relativismu nenacházíme pokus o rozvinutí vstřícnější interpretace Prótagorovy odpovědi. Juxtapozice *jevit se a být* (φαίνεται καὶ ἔστι – φαίεσθαι τε καὶ εἶναι) má, dle mého soudu, nabízet pro filosofického relativistu přece jen určité východisko, jímž je redukce zdánlivě absolutního „bytí“ dobra na jeho „zdání“. Ještě se k této možnosti vrátím.

Ve čtvrté kapitole předkládá VB detailní analýzu klíčového argumentu ze sebevyvrácení, a to ve dvou vlivných interpretacích (Myles Burnyeat, David Sedley). Mikroskopická pozornost k jednotlivým krokům argumentu ani rozlišení dvou výkladů přitom není svéúčelné, jelikož se stane základem autorovy vlastní diskuse v páté kapitole. Podle první (Burnyeatovy) verze Platón prótagorejský relativismus vyvrací tím, že poukáže na jeho nárok být obecně platnou teorií. Podle druhé (Sedleyho) verze Platón vyvrací relativismus tak, že se zaměří na soudržnost Prótagorova vlastního „světa“.

Pátá kapitola je jádrem filosofického přínosu předkládané bakalářské práce. VB zde zavádí to, čemu říká „oslabený prótagoreismus“ jako pozici, která dokáže čelit všem představeným verzím argumentu ze sebevyvrácení. Pointou „oslabeného prótagoreismu“ je odmítnutí nároku na to být obecnou teorií. VB navrhuje tezi *homo mensura* modalizovat tak, že ve skutečnosti říká: „každý může být měrou všech věcí, pokud to tak chce“ (str. 35), resp. pokud „věří, že je měrou“ (str. 36). Ten, kdo tezi nepřijímá, není měrou, a tedy jeho nesouhlas s Prótagorou Prótagorovo učení nijak neohrožuje. Osobně se domnívám, že je tato varianta „oslabeného prótagoreismu“ zajímavější než představa „výjimky“, jak ji a odkazem na Sókratovu znalost babického umění představuje Sedley (podkap. 5.3). VB uzavírá, že „oslabený prótagoreismus“ je vnitřně konzistentní, ačkoli je proti němu možné vznášet, blíže nespecifikovanou, kritiku „z pozice etiky“ (str. 37). V podobném duchu se připojuje k Sedleyho tvrzení, že ačkoli je možné prótagoreismus hájit proti argumentu ze sebevyvrácení, patrně ho nelze uspokojivě hájit proti argumentu z možnosti moudrosti.

Pro obhajobu mám následující tři otázky:

(1) Co míní VB kritikou „z pozice etiky“ – jedná se v zásadě o versi argumentu z možnosti moudrosti (pak by ale neplatilo, že se tím dostáváme mimo rámec dialogu *Theaitétos*), anebo má na mysli ještě další, jiný typ kritiky?

(2) Jaký typ problému přesně podle VB pro prótagoreismus vyplývá z námítky z možnosti moudrosti. VB trvá na tom, že tato námítka nečiní prótagoreismus „vnitřně rozporným“ (str. 42), ale jen ho „vnitřně vyprazdňuje“. Zajímalo by mě, co se zde míní „vnitřním vyprázdněním“ a proč nejde o rozpornost. Člověk by si mohl myslet, že tento typ

argumentu implikuje rozpornost prótagoreismu tím, že ukazuje, že Prótagorás nedokáže mluvit o odbornících (moudrých lidech), aniž by předpokládal nějaký absolutní (ne-relativní) pojem dobra.

(3) Jak jsem uvedl, vzhledem k tomu, že se práce snaží co nejdále dovést argumentační potenciál prótagorovského relativismu, je překvapivé, že se nesnaží domýšlet typ odpovědi, který Platón Prótagorovi nabízí na argument z možnosti moudrosti. Tato odpověď by spočívala v pokusu o důslednou redukci vši řeči o dobru na dobro relativní (někomu se to a to *jeví* dobré a právě v tomto smyslu pro něj dobrým *je*; předvídat budoucnost neznámá nakonec nic jiného než předvídat, jak se co bude komu jevit). Zajímalo by mě, z jakého důvodu podle VB nebude tato strategie fungovat.

Celkem vzato lze konstatovat, že předložená práce beze zbytku naplňuje nároky kladené na bakalářskou práci. Představuje velmi solidní interpretační výkon, a to u velmi nesnadného primárního textu, a zároveň úspěšně vstupuje s tímto textem do filosofického dialogu. Práci proto jednoznačně doporučuji k obhajobě a předběžně ji navrhuji hodnotit jako *výbornou*.

Ve Varvažově, 31. ledna 2024

Robert Roreitner
Ústav filosofie a religionistiky